1945 yılında Elazığ'da doğan Ergün Öz Akçora, ilk ve orta öğrenimini yurdun çeşitli şehirlerinde tamamladı. Fikirlerinin gelişip olgunlaşmasına vesile olan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü'nde, çok kıymetli isimlerden dersler aldı. Başta Prof. Dr. Bahaeddin Ögel olmak üzere diğer hocaları Tarih ilmiyle alakalı derslerin yanında; bilgi, beceri ve mesajlarıyla Akçora'nın görüş ve çizgisine yön verdiler. Öyle ki mezun olduktan sonra, öğretmen olarak başladığı meslek hayatında yaşadığı zorlukları, hocalarının kendisine aşılamış olduğu fikirler sayesinde aşabilmiştir. Öğretmenlikten akademisyenliğe geçişte (1983), yolunu aydınlatan fikirlerini kaleme alan ve durmadan yazan Akçora, ***Tarih Yolunda Kutsal Bir Ömür*** çizgisine sahiptir. Yaklaşık 40 yıl boyunca yazdığı kitaplar, makaleler, düzenlediği paneller, konferanslar, verdiği dersler ve dahi diğer faaliyetleri ile hem ilim dünyasına hem de öğrencilerine büyük katkılarda bulunmuştur. Şu anda 74 yaşında olan Hocamız, ***Vatan çalışan insanların omuzlarında yükselir*** sözünü kendisine düstur edinerek, kutsal yoluna devam etmektedir.

Dr. Ergün Öz Akçora'nın yaşam öyküsü ve akademik hayatı hakkında genel bir değerlendirmenin yapılarak başlandığı bu eser, değerli bilim insanlarının muhtelif konularda yazmış oldukları makalelerden oluşmaktadır. Akçora'nın öğrencileri, dostları ve sevenlerinin katkılarıyla vücut bulan ***Tarih Yolunda Bir Ömür Ergün Öz Akçora Armağanı,*** tarafımızdan kendisine ithaf edildi. Bu süreçte, yanımızda olan herkese teşekkür ederiz.

ISBN: TKNO: 978-605-281-663-9
ISBN: 978-605-281-666-0 (2.c)
9 786052 816660

hiperyayın

Sosyal medyada bizi takip edin: /hiperkitaptr /hiperkitaptr

Prof. Dr. Ahmet AKSIN
Doç. Dr. Yavuz HAYKIR
Dr. Filiz YILDIRIM

Tarih Yolunda Bir Ömür
ERGÜN ÖZ AKÇORA ARMAĞANI
2

hiperyayın

Tarih Yolunda Bir Ömür
ERGÜN ÖZ AKÇORA ARMAĞANI

Cilt 2

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Ahmet AKSIN
Doç. Dr. Yavuz HAYKIR
Dr. Filiz YILDIRIM

hiperyayın

Tarih Yolunda Bir Ömür

ERGÜN ÖZ AKÇORA ARMAĞANI

II. Cilt

Editörler
Prof. Dr. Ahmet AKSIN
Doç. Dr. Yavuz HAYKIR
Dr. Filiz YILDIRIM

hiperyayın

Hiperyayın: 525
Araştırma-İnceleme

Editörler
Prof. Dr. Ahmet AKSIN
Doç. Dr. Yavuz HAYKIR
Dr. Filiz YILDIRIM

Genel Yayın Yönetmeni
Hatice BAHTİYAR

Mizanpaj ve Kapak Tasarım
Zeynel ENGİN

ISBN: 978-605-281-663-9 (Tk) 978-605-281-666-0 (2.c)
e-ISBN: 978-605-281-663-9 (Tk) 978-605-281-667-7 (2.c)

Yayıncı Sertifika No: 16680

1.Baskı: İstanbul, 2019

Copyright© Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın telif hakları, 5846 sayılı yasanın hükmüne göre, kitabı yayımlayan Hiperlink Eğitim İletişim Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti., Prof. Dr. Ahmet AKSIN, Doç. Dr. Yavuz HAYKIR ve Dr. Filiz YILDIRIM'a aittir.Yayımcının ve yazarın izni olmaksızın elektronik ve mekanik herhangi bir kayıt sistemi veya fotokopi ile çoğaltılamaz, kopyalanamaz. Ancak kaynak gösterilerek kısa alıntı yapılabilir.

Ergün Öz Akçora armağanı: Tarih yolunda bir ömür / ed. Ahmet Aksın, Yavuz Haykır, Filiz Yıldırım - İstanbul: Hiperyayın, 2019.
2. c. (511 s.) : tbl., fotoğ., hrt., çizim ; 24 sm. -- (Hiperyayın; 525)
Kaynakça bölüm sonlarındadır.

ISBN: 978-605-281-663-9 (Tk) 978-605-281-666-0 (2.c)
e-ISBN: 978-605-281-663-9 (Tk) 978-605-281-667-7 (2.c)

1. Ergün Öz Akçora 2. Toplu çalışmalar I. Eser adı II. Dizi
HN8 .E74 2019 306.09 ERG 2019

Baskı-Cilt: Mikyas Basım Yayın Matbaacılık **Sertifika No:** 35532

GENEL SATIŞ PAZARLAMA VE YAYINEVİ
Hiperlink Eğitim İletişim Yayıncılık San. Paz. ve Tic. Ltd. Şti.
Tozkoparan Mah. Haldun Taner Sok. Alparslan İş Merkezi
No: 27 Kat: 6 D: 21 Merter - Güngören / İstanbul
Telefon: 0212 293 07 05-06 Faks: 0212 293 56 58

www.hiperlink.com.tr / info@hiperlink.com.tr

Prof. Dr. Ahmet AKSIN

1964 yılında Elazığ'da doğdu. 1987 yılında Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden mezun oldu. 1988 yılında aynı bölümün Yakınçağ Tarihi Anabilim dalına Araştırma Görevlisi olarak atandı. 1990 yılında "218 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili" adlı teziyle Yüksek Lisansını 1995 yılında da "19. Yüzyılda Harput (1839-1876)" adlı teziyle Doktorasını tamamladı. 1996'da aynı bölümde Yardımcı Doçent, 2003 yılında Doçent ve 2009 yılında da Profesör oldu.

Doç. Dr. Yavuz HAYKIR

1977 yılında Elazığ'da doğdu. İlk ve orta öğretiminden sonra Elazığ Endüstri Meslek Lisesi Elektronik Bölümü'nde lise eğitimini tamamladı. 1997 yılında başladığı Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden, 2001 yılında mezun oldu. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı'nda 2002 yılında başlamış olduğu yüksek lisansını, *Türkiye'nin Güney Sınırları Dışında Yayınlanan Türkçe Gazeteler: Yeni Irak, Vahdet ve Doğruyol Gazetelerinin Değerlendirilmesi* isimli tezle 2004 yılında tamamladı. 2004 yılında yine aynı enstitüde başladığı doktora eğitimini, 2011'de hazırlamış olduğu *Atatürk Dönemi Kara ve Demiryolu İnşa Çalışmaları (1923-1938)* başlıklı tezle tamamlamıştır.

Yazarın 2017 yılında *Atatürk* ve *Elazığ* ve Yavuz Selim Çeloğlu ile birlikte hazırlamış olduğu *1916 Yılı Osmanlı Nüfus İstatistik Cetveli,* isimli iki kitabı yayımlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi başta olmak üzere ekonomi, kültür, sosyal ve şehir tarihi konuları üzerinde çalışan yazarın, ulusal ve uluslararası dergilerde makaleleri ile çeşitli uluslararası sempozyumlarda sunulmuş bildirileri bulunmaktadır.

Yazar, 2002 yılında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak göreve başlamıştır. 2012 yılında Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü'nde Yrd. Doç. Dr. olarak atanmıştır. 2018 yılında Doçentlik unvanını almıştır. Halen aynı bölümde Doçent olarak görevine devam etmektedir.

Dr. Filiz YILDIRIM

Yazar, Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden 2007 yılında mezun oldu. İki yıl sonra, mezun olduğu üniversitede Araştırma Görevlisi olarak akademik hayatına başladı. 2010 yılında "1141 Numaralı ve 1593-1595 Tarihli Tahvil Defteri (Transkripsiyon- Değerlendirme-Dizin)" adlı çalışması ile yüksek lisansını; 2016 yılında "18. Yüzyılda Tuna Nehri Donanması (1711-1792)" adlı tez çalışmasıyla da doktorasını tamamladı. Yazarın *Nazlı Tuna'nın İnce Donanması (18. Yüzyıl)* ve *1856 Tarihli Bir Risâle Işığında Tuna Nehri'nin Tarihi Coğrafyası ve Jeopolitiği* adlı kitapları 2019 yılında yayınlandı. Tuna Nehri ve havzasıyla ilgili çalışmalarını sürdüren yazar, Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü'nde, "Doktor" unvanıyla akademik kariyerine devam etmektedir.

BİLİM VE HAKEM KURULU

Prof. Dr. Ahmet AKSIN / Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer Osman UMAR / Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Füsun KARA / Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Erdal AÇIKSES / Munzur Üniversitesi
Prof. Dr. Rahmi DOĞANAY / Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ÇEVİK / Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan KILIÇ / Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim YILMAZÇELİK / Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Enver ÇAKAR / Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Aydın ÇELİK / Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammet Beşir AŞAN / Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Yüksel ARSLANTAŞ / Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet KÖÇER / Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU / Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet EVSİLE / Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Zafer ÇAKMAK / Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Yavuz HAYKIR / Fırat Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ
Prof. Dr. Ahmet AKSIN 11

OSMANLI DEVLET SALNAMELERİNDE İDARİ TAKSİMAT LİSTELERİNİN FARKLILIKLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
Dr. Öğr. Üyesi Ela ÖZKAN 13

HURUFAT DEFTERLERİNE GÖRE 19. YÜZYILIN İLK YARISINDA MARDİN'DE VAKIF KURUMLARI VE GÖREVLİLER
Dr. Arzu ŞAHİN 31

CHP MİLLETVEKİLLERİ'NİN TEFTİŞ RAPORLARINA GÖRE SEYHAN (ADANA) İLİNDE SOSYO-EKONOMİK DURUM (1939-1941)
Prof. Dr. Mehmet ÇEVİK - Rukiye ARTAR 53

TÜRKİYE'NİN KÖRFEZ KRİZİ SIRASINDA DIŞ POLİTİKASI
Prof. Dr. Ömer Osman UMAR - İncilay YATMAZ 77

ENERJİ SAVAŞLARI GÜNCELİNDE KARADENİZ'DE EMPERYAL GÜÇLER MÜCADELESİ'NİN TARİHİ
Prof. Dr. Rahmi DOĞANAY 89

CUMHURİYET HALK PARTİSİ TEFTİŞ RAPORLARINA GÖRE URFA İLİ VE ÇEVRESİNDEKİ SORUNLAR
Prof. Dr. Rahmi DOĞANAY - Dr. Ahmet ÇELİK 101

TÜRKİYE'NİN 1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE ABD
Prof. Dr. Erdal AÇIKSES - Dr. Öğr. Üyesi Zülfükar Aytaç KİŞMAN 121

MİLLETVEKİLİ KİMLİĞİ İLE İSTAMAT ÖZDAMAR VE MİLLİ EĞİTİM MESELESİ
Prof. Dr. Erdal AÇIKSES - Arş. Gör. Nihal ESEN. 137

BAĞIMSIZLIK YOLUNDA AZERBAYCAN (1918)
Prof. Dr. Enis ŞAHİN 147

TALİBAN SONRASI AFGANİSTAN'DA KADIN OLMAK
Prof. Dr. Mehmet KÖÇER 169

İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDAKİ DÖNEMDE TÜRKİYE'NİN ASKERÎ TEKNOLOJİ TRANSFERİ ÇALIŞMALARI
Prof. Dr. Mehmet EVSİLE 179

İKİNCİ MİLLİ TÜRK TIP KONGRESİ'NDE SUNULAN
"TÜRKİYE TRAHOM COĞRAFYASI" RAPORU
Doç. Dr. Yavuz HAYKIR - Uğur CANPOLAT 191

TÜRKİYE-SURİYE SINIRINDA SINIR İHLALLERİ (1923-1938)
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR 233

MÜTAREKE DÖNEMİNDE İNGİLİZLERİN MİLLİ AŞİRETİNE
YÖNELİK POLİTİKALARI
Doç. Dr. Oktay BOZAN 245

MİDİLLİ'DEN AYVALIK'A GÖÇ VE AMERİKAN YAKIN DOĞU
YARDIM HEYETİ'NİN FAALİYETLERİ
Dr. Öğr. Üyesi Aslı ARSLAN. 261

TÜRKİYE'DE 27 MAYIS 1960 DARBESİ SONRASI ASKERİ YAPILANMA
Dr. Öğr. Üyesi Turgay MURAT 277

MÜSLÜMAN KARDEŞLERİN MISIR SİYASETİNE ETKİSİ
VE TAHRİR DEVRİMİ
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAYA. 295

TARİHİN AYNASINDA AHISKALI TÜRKLER
Dr. Öğr. Üyesi Fadime TOSİK DİNÇ. 323

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE MA'MURATU'L-AZİZ'İ TEMSİL EDEN
BİR MEBUS BEYZADE M. NURİ EFENDİ VE MAZBATALARI
Dr. Öğr. Üyesi Feyzullah EZER - Prof. Dr. Yüksel ARSLANTAŞ 363

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR VE KADRO DERGİSİ ÜZERİNE BAZI NOTLAR
Dr. Öğr. Üyesi Meral KUZGUN. 383

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE AMASYA'DA İSTİKLÂL
MAHKEMESİ KURMA ÇALIŞMALARI
Dr. Öğr. Üyesi Turgut İLERİ 401

II. DÜNYA SAVAŞI'NDA KIRIM TÜRKLERİ VE
NEFSİ MÜDAFAA TABURLARI
Dr. Öğr. Üyesi Mikail KOLUTEK 415

MODERNLEŞME BAĞLAMINDA OSMANLI KADININDAN
CUMHURİYET KADININA GEÇİŞ
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAYA. 431

İSTANBUL'UN RESMEN İŞGALİ VE DÖNEMİN BASININDA ANADOLU'DA YAŞANANLARA BAKIŞLAR
Dr. Özkan DEMİR 447
ÇANAKKALE CEPHESİ'NDE TÜRK ORDUSUNUN MORAL VE MOTİVASYONU
Dr. Yavuz Selim ÇELOĞLU. 465
1927 NÜFUS SAYIMINA GÖRE BALIKESİR İLİNİN NÜFUS ÖZELLİKLERİ
Öğr. Gör. Handan HAYKIR 487
KİTAP TANITIMI: RUSYA'NIN KAFKASYA SİYASETİ VE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇEÇENLER
Uğur CANPOLAT 505
KİTAP TANITIMI: TARİHİMİZDE VE KÜLTÜRÜMÜZDE NEVRUZ
Vahide ÇETİN. 507
KİTAP TANITIMI: VAN VE ÇEVRESİNDE ERMENİ İSYANLARI (1896 – 1916)
Zilhace ATAŞ 509

SUNUŞ

Ergün Öz AKÇORA: Hayatının neredeyse tamamını eğitime hasretmiş bir bilim adamı. Kısa süren öğretmenlik hizmetinden sonra üniversitede öğretim üyesi olarak binlerce öğrencinin dersine girmiş ve birçok yüksek lisans ve doktora öğrencisi yetiştirmiş, yüzden fazla makale, bildiri, kitap yazmış bir öğretim üyesi.

Ergün Öz AKÇORA'nın eğitimciliği kadar önemli ve onu yakından tanıyan herkesin bildiği diğer bir özelliği ise onun yardımseverliği ve engin hoşgörüsüdür. Ailesinin kronik sağlık problemleri ile uğraşırken çevresindeki insanlara gülen yüzüyle sürekli pozitif enerji vermesi onu tanıyan herkes tarafından takdir ve saygı ile karşılanmıştır. İhtiyacı olan öğrencilerin giydirilmesinden onlara yemek fişi teminine kadar uğraş vermesi de ayrı bir özelliğidir, sevgili hocamızın. Bu yüzden çevresi Ergün Hoca bu kadar iş, güçle uğraşırken makale, bildiri yazacak vakti kendisine ayırabilmesini hep takdir etmiştir.

Sevgili hocamız hayatını nasıl yaşamaktadır? Sorusunun cevabını Kur'an-ı Kerim'deki bir ayeti vererek özetleyebiliriz: *"Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya ve yakınlarınıza bakmayı ve yardım etmeyi emreder"* (Nahl 90) İşte Ergün Hocamızın bütün gayesi bu ayette emredilene uymaktır diyebiliriz. Ailesine, akrabalarına, öğrencilerine, mesai arkadaşlarına ve bütün çevresine bu şekilde davranmaktadır.

Elinizdeki eser onun hatırasına düzenlenmiş bir armağan kitaptır. Peki, bu yeterli midir? Diye soracak olursanız, elbette ki onun hatırasına yetmez cevabını rahatlıkla verebiliriz. Ancak elimizden bu kadarı geldi. Hatalarımız kusurlarımız oldu ise af ola.

Prof. Dr. Ahmet AKSIN

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE MA'MURATU'L-AZİZ'İ TEMSİL EDEN BİR MEBUS BEYZADE M. NURİ EFENDİ VE MAZBATALARI

The deputy of Ma'muratu'l-Aziz Beyzade M. Nuri and his records in the Second Constitutional Period

*Dr. Öğr. Üyesi Feyzullah EZER**
*Prof. Dr. Yüksel ARSLANTAŞ***

Özet

Osmanlı Devleti'nde meşrutiyetin ilanı ile beraber Mebusan Meclis'i açılmış ve anayasa olarak Kanun-ı Esasi yürürlüğe girmiştir. Daha sonra meclisi oluşturacak milletvekillerinin belirlenmesi için seçimler yapılmıştır.

I. Meşrutiyet'in, 1876-1877 Osmanlı-Rus savaşı nedeniyle lağvedilmesinin ardından 1908 yılında II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. Meclisin tekrar açılmasıyla milletvekili seçimleri de yeniden yapılmaya başlanmıştır.

1908 seçimleri ve 1914 seçimlerinde Ma'muratu'l-Aziz'i temsil eden üç mebustan biri Beyzade Mehmed Nuri Efendi'dir. Bu çalışmaya konu olan belgeler de Mebusan Meclisi tarafından 1908 ve 1914 seçimlerinde mebus seçilmesi münasebetiyle kendisine verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meşrutiyet, Mebusan Meclisi, Seçim, Mazbata

Abstract

With the declaration of constitutionalism in the Ottoman Empire, the Parliament of Mebusan was opened and Kanun-ı Esasi came into force as a constitution. Then, elections were held to determine the deputies who would form the parliament.

After the abolition of the First Constitutional Monarchy due to the Ottoman-Russian War of 1876-1877, the Second Constitutional Monarchy was declared in 1908. With the reopening of the parliament, elections were resumed.

Beyzade Mehmed Nuri Efendi was one of the three deputies who represented Ma'murat'l-Aziz in the 1908 elections and 1914 elections. The documents subject to this study were given to him by the Parliament in order to elect a deputy in the elections of 1908 and 1914.

Keywords: Constitutional Monarchy, Election, Parliament of Mebusan, Mazbata

Giriş

Tanzimat Fermanı bir bakıma Osmanlı Padişahı'nın egemenliğini sınırlayan ve sınırlamayı tüm vatandaşlara duyuran ilk belge olmuştur. Tanzimat Fermanı ile can ve mal güvenliği, vergi, adalet ve askerlik gibi konularda devlet yönetimi bir takım esaslara bağ-

* Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Elazığ/TÜRKİYE. e-posta: fezer@firat.edu.tr
** Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü, Elazığ/TÜRKİYE. e-posta: yarslantas@firat.edu.tr

lanmış, yasama görevini yerine getirecek meclislerin kurulması öngörülmüştür. Tanzimat Fermanı ile devlet yönetiminde Batı tarzı yeni yaklaşımlar getirilmesi planlanmıştır[1].

II. Mahmut döneminde ilk defa batıya öğrenci gönderilmeye başlanılmıştır. Batıdaki demokratik ve siyasi gelişmeleri yakından inceleyen aydınlar Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu kötü gidişatın düzeltilmesinin ancak Batı tarzı bir yönetim sisteminden geçtiğine inanmışlardır. Yeni Osmanlılar olarak adlandırılan bu aydınlar ilk kıvılcımı yakarak meşrutiyetin doğmasına zemin hazırlamışlardır. Osmanlı idari ve siyasi teşkilat sisteminin değişmeye başlaması onlara yeni ufuklar açmıştır. Osmanlı Devleti'nde merkezi hükümet örgütünün yapısı Tanzimat Fermanı ilan edilmeden önce II. Mahmut Döneminden itibaren değişmeye başlamıştır. XIX. Yüzyılın başlarında işlevini yitirerek ortadan kaldırılan Divan-ı Hümayun'un yerine Avrupa Devletleri benzeri olan bazı nezaretler kurulmuştur. 1837 yılında adlî ve mülkî işlerin yürütülmesi için "Meclis-i Ahkâm-ı Adliye" isminde bir tür parlamento ve yüksek mahkeme kurumunun başlangıcını hazırlayan bir yapı ortaya çıkmıştır[2].

3 Kasım 1839'da Tanzimat'ın ilanıyla başlayıp 23 Aralık 1876 tarihinde I. Meşrutiyet'in ilanına kadar geçen süre, Osmanlı Devlet yönetimi ve toplumsal düzeninde değişimin başladığı ve batılı çağdaş kurumların Osmanlı topraklarına girdiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde vergi toplama görevi vali ve mültezimlerden alınarak maaşlı devlet memurlarına verilmiştir. 1864 yılında "Vilayet Nizamnamesi" çıkarılarak, vilayetler, sancaklar, kazalar ve köyler oluşturulmuştur. Valiler ve sancakları yöneten mutasarrıflar sadece asayiş ve askerlik işlerinden sorumlu tutulmuşlardır. Kazaların yönetimi kaymakam, nahiye ve köylerin yönetimi ise, muhtarlar tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır. Yönetilen bütün idari birimlerde toplumun her kesiminden seçimle gelen temsilcilerin bulunduğu yerel meclisler oluşturulmuştur. Ayrıca Fransız hukuk sisteminden alınarak düzenlenen bir kanunla bütün Osmanlı vatandaşlarının yasalar önünde eşit olduğu teyit edilmiştir. 1850 yılında batı tarzı ticaret kanunu çıkarılmış, Şer'i Mahkemeler yanında Nizamiye Mahkemeleri kurulmuştur. 1869 yılında Ahmet Cevdet Paşa tarafından dönemin medeni kanunu sayılan "Mecelle" hazırlanmıştır[3].

Osmanlı aydınları padişahın yetkilerinin kısıtlanarak halk adına denetlenmesi gerektiğine inanıyorlardı. Padişahlar geleneksel otoritelerinin azaltılması fikrine sıcak bakmadıklarında bu şekilde fikir beyan eden bazı aydınlar soruşturmaya tabi tutulmuşlardır. Özellikle Sultan Abdülaziz döneminde baskılar çok artmış Namık Kemal, Ziya Paşa gibi aydınlar ülke dışına kaçmak zorunda kalmışlardır. Batılıların Jön Türkler adını verdikleri aydın hareketi ise, ordu ile işbirliği yaparak Abdülaziz'i tahtan indirerek, yerine meşrutiyeti ilan edeceğine inandıkları V. Murat'ı getirmişlerdir. Fakat V. Murat'ın psikolojik sorunlarından dolayı beklentileri karşılayamaması üzerine tahtan indirerek, meşrutiyeti ilan etmeyi kabul eden II. Abdülhamit'i tahta çıkarmışlardır[4].

1- I. Meşrutiyet'in İlanı

Tanzimat döneminde istenilen hedeflerin uzağında kalınması, Osmanlı aydınını başka

1 Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950),* Ankara, 2004, s. 24-25.

2 İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*, Ankara, 2017, s. 408-409.

3 Rahmi Doğanay-Erdal Açıkses, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Atatürk İlkeleri,* Elazığ, 2006, s. 31.

4 Durmuş Yalçın-Yaşar Akbıyık, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I,* Ankara, 2008, s. 9.

arayışlara yöneltmiştir. Tanzimat'a karşı bir muhalefet hareketi olarak ortaya çıkan Genç Osmanlılar, yönetimde batılı fikirlerin Osmanlı'ya getirilmesi ve kamuoyu oluşturulması için çaba harcamışlardır. Genç Osmanlıların başlatmış oldukları muhalefet hareketi 11 Mayıs 1876' da ortaya çıkan "Talebe-i Ulum" hareketi ile sokağa taşmış ve bu durum Sultan Abdülaziz'in sonunu hazırlamıştır. Genç Osmanlıların bir diğer hamlesi ise, o dönem veliaht olan II. Abdülhamit ile yapmış oldukları meşrutiyeti ilan etme pazarlıkları olmuştur[5].

31 Ağustos 1876'da V. Murat'ın tahtan indirilmesi üzerine, II. Abdülhamit törenle tahta çıkmıştır. Ertesi gün Beşiktaş Sarayı'nda, yeni ve geniş ölçüde bir biat töreni yapılmış, sadrazam, nazırlar, hükümet, ilmiye, askeriye büyükleri, cemaat temsilcileri törene iştirak ederek tebrik ve saygılarını iletmişlerdir. Bu töreni, bütün şehirlerde üç gün devam eden şenlik ve kutlamalar izlemiştir. II. Abdülhamit önceden söz vermiş olduğu şekilde Kanun-ı Esasi'nin ilanı konusunu gündeme getirmiş ve Mithat Paşa'yı sadrazam olarak atamıştır[6].

Mithat Paşa tarafından hazırlanarak Padişah'ın onayıyla 23 Aralık 1876'da ilan edilen Kanun-ı Esasi Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olmuştur. Kanun-ı Esasi'ye göre; devletin resmi dili Türkçe, resmi dini İslam olarak kabul edilmiş, aynı zamanda din ve inanç özgürlüğü serbestisi de getirilmiştir. Yasama görevi Meclis-i Mebusan ve Meclisi Ayan üyeleri tarafından oluşturulan parlamentoya verilmiştir. Meclis-i Mebusan üyelerinin halk tarafından, Meclis-i Ayan üyelerinin ise padişah tarafından seçilmesi karar altına alınmıştır. Yasaların yürürlüğe girmesi hususunda son söz padişaha, yürütme görevi hükümete verilmiştir. Hükümet meclise değil, yürütmenin başı olan padişaha karşı sorumlu tutulmuştur. 1876 Anayasası'na göre başbakanı belirleme görevi padişaha, kabinesini oluşturma görevi ise başbakana verilmiştir. Yargı görevi yapanların tayin ve nakil işleri belli kurallara bağlanarak yargı bağımsızlığı konusunda yeni uygulamalar başlatılmıştır. Ayrıca kişi hak ve hürriyetleri, mülkiyet hakkı, konut dokunulmazlığı, eşitlik, savunma ve yargılanma hakkı mahkemelerin herkese açık ve bağımsız olması gibi konulara yer verilmiştir[7].

1876 Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Açılması

Osmanlı Devletinin kötü gidişatına son vermek, eski görkemli günlerine tekrar kavuşturmak için XIX. yüzyılda Kanun-i Esasi'nin ilanı ve Meclis-i Mebusan'ın açılması önemli bir başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir. Ülkede istedikleri ortamın olmadığını düşünerek çeşitle yollarla Avrupa'ya giden kimi aydınlar, oradaki yönetim ve idare şeklinin Osmanlı'da uygulandığı taktirde sıkıntılı dönemlerin aşılacağına inanmışlardır. Bu hedefe ulaşmak için uygulanması gereken temel düşünce, milliyet, din ve mezhep farkına yer verilmeden "Osmanlı" çatısı altında bir üst kimlik oluşturarak, herkesin kabul edebileceği ortak bir vatan fikri ortaya koymaktı. Bu amaç doğrultusunda açılması planlanan Meclis-i Mebusan içerisinde yer alan milletvekillerinin çoğunluğu bu doğrultuda hareket etmişlerdir. Gayrimüslim milletvekilleri de kendi çıkarlarının Osmanlı şemsiyesi altında korunması için parlamenter sistemden yana olmuşlardır[8].

I. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte ülkede yasa gereği 1876 yılı sonunda genel seçim ya-

5 Mesut Aydın-Korkud Aydın, *Türk İnkılâbı Tarihi,* Ankara, 2011, s. 52-53.

6 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi,* C. VIII., Ankara, 1983, s. 3.

7 Rahmi Doğanay-Erdal Açıkses, *a.g.e.,* s.35.

8 Ahmet Oğuz, "Birinci Meşrutiyet Meclisi'nin Kapatılmasının Sonuçları Üzerine", *Nevşehir Barosu Dergisi,* Yıl 1, Sayı 1, Mart 2014, s. 43.

pılmıştır. Seçimler zaman darlığı sebebiyle taşrada tek dereceli, İstanbul'da ise iki dereceli seçim sistemi gerçekleştirilmiştir. İstanbul'da tespit edilen 42 seçmen tarafından, beş Müslüman ve beş gayrimüslim olmak üzere toplam 10 milletvekili seçilmiştir. Seçimlerin ilk kez yapılması dolayısıyla o dönem İstanbul'da yayımlanmakta olan Vakit Gazetesi seçimlerde yapılması gerekenler hakkında vatandaşları bilgilendiren yayınlar yapmıştır. Genel seçimlerin sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için geçici bir yasa çıkarılmıştır. Ayrıca seçim bölgelerinden seçilecek milletvekili kontenjanlarını gösteren detaylı bir tablo hazırlanmıştır[9]. Milletvekili seçilebilmek için 25 yaşından küçük olmamak, resmi dil Türkçe'yi konuşabilmek, aday olacağı vilayet erbabından olmak, vatandaşın güvenini kazanmış olmak, mülkiyet veya emlâk sahibi olmak, herhangi bir suçtan sabıkalı olmamak ve adaylığını koyduğunda memuriyetle ilişiğini kesmek şartları getirilmiştir[10]. Talimat-ı Muvakkate'ye eklenen bir tabloda, seçim bölgeleri detaylı bir şekilde yer almış, her seçim bölgesine denk gelen Ayan ve Mebusan üyeleri belirtilmiştir. Buna göre;

Vilâyeti	Müslim	Gayrimüslim
Edime Vilâyeti	4	4
Tuna Vilâyeti	3	3
Selânik Vilâyeti	3	3
Sofya Vilâyeti	2	2
Hersek Vilâyeti	3	3
Manastır Vilâyeti	2	2
İşkodra Vilâyeti	2	2
Yanya Vilâyeti	3	3
Hüdavendiğâr Vilâyeti	2	2
Kastamonu Vilâyeti	2	-
Ankara Vilâyeti	2	1
Sivas Vilâyeti	2	1
Trabzon Vilâyeti maa Canik	2	1
Diyarbakır Maa Harput	2	1
Aydın Vilâyeti	3	2
Adana Vilâyeti	2	1
Konya Vilâyeti	2	1
Haleb Vilâyeti Maa Zur	3	1
Suriye Vilâyeti Maa Kudüs ve Cebel-i	4	3
Lübnan	3	2
Bağdat Vilâyeti	2	1
Basra Vilâyeti Maa Necid Cezayir-i	2	3
Bahr-i Sefid Vilâyeti maa Kıbrıs	3	2
Girit Vilâyeti	1	1
Hicaz Vilâyeti	2	-
Yemen Vilâyeti	2	-
Trablusgarb Vilâyeti	2	-
Dersaadet	5	5
Mısır	5	-
Tunus	5	-
Toplam	**80**	**50**

9 Ali Çakırbaş, Cumhuriyet Döneminde Gayrimüslim Milletvekilleri ve Faaliyetleri (1923-1964), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Nevşehir, 2017, s. 48-51.

10 Hakan Uzun, , "Türk Demokrasi Tarihinde I. Meşrutiyet Dönemi", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi,* Cilt 6, Sayı 2, (2005), s. 154.

Seçim bölgelerinden yukarıdaki tabloda gösterilen miktarda milletvekili seçilerek İstanbul'a gönderilmesi istenmiş, fakat bu rakama ulaşılamamıştır. Bazı vilâyetlerden (Tunus, Mısır, Romanya, Sırbistan Karadağ, Sisam, Umman ve Necid) hiçbir milletvekili gönderilmemiştir[11]. Osmanlı topraklarında yapılan ilk seçimlerde toplam 115 milletvekili meclise girmiştir. Bu milletvekillerinin 69'u Müslüman, 46'sı ise, Gayrimüslimlerden oluşmuştur. Seçimler sonucunda Meclis-i Mebusan 19 Mart 1877'de toplanmış, 28 Haziran 1877 tarihine kadar 56 oturum düzenlenmiş, bu tarihte Osmanlı-Rus Savaşı'nın patlak vermesi üzerine Meclis dağılmıştır. Bunun üzerine 1877 sonlarında ikinci kez genel seçimler yapılmış ve Meclis-i Mebusan 13 Aralık 1877'de yeniden toplanarak faaliyetlerine başlamıştır. Bu kez Meclise 56'sı Müslim, 40'ı Gayrimüslim olmak üzere toplam 96 milletvekili girmeye hak kazanmıştır[12]. Ancak birkaç ay görev yapabilen bu mecliste vekiller arasında memleket işlerinden ziyade Osmanlı-Rus Savaşı'nın gidişatı ile ilgili birtakım tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışma ve eleştirilerden rahatsızlık duyan II. Abdülhamit, Kanun-ı Esasi'nin kendisine vermiş olduğu yetkiye dayanarak 14 Şubat 1878'de Meclisi süresiz olarak tatil etmiştir. Bu tarihten 23 Temmuz 1908 tarihine kadar Meclis açılamamıştır[13]. I. Meşrutiyet ile Osmanlı'ya, Avrupa devletlerinde uygulanan siyaset anlayışının getirilmesi amaçlanmış ise de, sistem içerisinde siyasi parti teşkilatları, seçim çalışmaları ve siyasal özgürlüklere yeterince yer verilememiştir. Kanun-ı Esasi'de oy hakkı sadece erkeklere verilmiş, seçilebilmek için gayrimenkul sahibi olmak ve vergi mükellefi olmak şartları uygulanmıştır. 1876 Anayasa'na göre; gerçek egemenlik yetkisi halka, meclise veya heyet-i vükelaya değil padişahın kendisine verilmiştir. Kanun-ı Esasi'de içerik olarak birçok eksik bulunmasına rağmen, Türkiye'nin demokratik gelişimi açısından son derece önemli bir başlangıç olmuştur[14].

2- II. Meşrutiyet'in İlanı

II. Abdülhamit tarafından 1876 yılında ilan edilen Meşrutiyet ve açılan Meclis Osmanlı-Rus Savaşı'nın başlaması ve kötü sonuçlanması üzerine tekrar kapatılmıştır. Sonraki yıllarda Jön Türkler tarafından başlatılan muhalefet hareketi güçlenerek, 1908 yılında II. Abdülhamit'ten meşrutiyeti yeniden yürürlüğe konması talep edilmiştir. Bu konuda Rumeli Müfettişi Hüseyin Hilmi Paşa, 2 Haziran 1908'de İstanbul'a bir telgraf göndererek; Jön Türk ve Makedonya teşkilatlarının almış oldukları karar gereği ihtilâl heyeti kurarak eyleme geçeceklerini bildirmiştir. Enver Paşa da bu konuda; Meşrutiyeti yeniden ilan ettirmenin en kestirme yolunun isyan etmek olduğunu belirtmiştir. Enver Paşa, Rumeli teşkilatının 400'ü Selanik'te olmak üzere toplam 2000 kişi civarında olduğunu belirtmiştir. Bu sırada İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri arasına sızan hafiyeler ve soruşturmalar neticesinde üyeler arasında tutuklanmalar başlamıştır. Fakat Cemiyet üyeleri pes etmeyerek eylemlerine ve İstanbul'a telgraf çekmeye aralıksız devam etmişlerdir[15]. Sonunda artan baskılara dayanamayan Sultan II. Abdülhamit 23 Temmuz 1908'de Meşrutiyeti ikinci kez ilan etmek zorunda kalmıştır. Meşrutiyetin ikinci kez ilan edilmesi ile Osmanlı Devleti yeniden parlamenter düzene geçmiştir. Bu düzen içerisinde tüm siyasi ve etnik gruplar parti teşkilatlarını

11 Yılmaz Kızıltan, "I. Meşrutiyetin İlânı ve İlk Osmanlı Meclis-İ Mebusanı" *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt 26, Sayı 1 (2006), s.263-264.

12 Ali Çakırbaş, *a.g.e.*, s. 48-51.

13 Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 99.

14 Hakan Uzun, *"a.g.m."*, s. 155-156.

15 İhsan Burak Birecikli, "Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet'in İlanı Üzerine Bir İnceleme", *Akademik Bakış Dergisi,* C. 2, S. 3, Kış, 2008, s. 215-216.

oluşturarak siyasetteki yerlerini almışlardır. II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte ülkede güçlü bir yönetim kurulduğu takdirde toprak bütünlüğü başta olmak üzere birçok sorunun çözülebileceğine dair olumlu bir hava oluşmuştur[16].

Meşrutiyetin tekrar ilan edilmesi basına da serbesti getirmiş, hürriyet, adalet ve eşitlik gibi kavramlar basında daha sık dile getirilmiş, değişik görüş ve düşünceye sahip olan kişi ve topluluklar fikirlerini en iyi yansıtabilecekleri araç olarak basını kullanmışlardır. Bu sebeple 1908 sonrası değişik fikirlerde birçok gazete, dergi, kitap, edebi eserler, sanat ve eleştirel yayınlar toplumdaki yerini almıştır. II. Meşrutiyet döneminde, Osmanlı Devleti'nin yaşamakta olduğu çeşitli sıkıntıların aşılması için, Batıcılık, İslamcılık, Türkçülük ve diğer fikir akımları ile ilgili ortaya konan yayınlarda fikir hayatının zenginleşmesine büyük katkı yapmıştır[17].

Bu dönemde başta İttihat ve Terakki Fırkası olmak üzere, Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Osmanlı Ahrar Fırkası, Fedâkârân-ı Millet Cemiyeti, Osmanlı Demokrat Fırkası, Osmanlı Sosyalist Fırkası, İttihâd-ı Muhammedî Fırkası, Ahâli Fırkası, Islahat-ı Esâsiye-i Osmaniye Fırkası, Millî Meşrutiyet Fırkası ve Mutedil Hürriyet-perverân Fırkası olmak üzere pek çok siyasi parti kurulmuştur. Döneme damgasını vuran en önemli siyasi teşkilatlardan biri İttihat ve Terakki Cemiyeti olmuştur. I. Meşrutiyet sonrası askeri tıbbiye öğrencileri tarafından zor şartlarda kurulan bu cemiyet ilk önce İttihâd-ı Osmani adıyla kurulmuştur. İttihâd-ı Osmani Cemiyeti kısa sürede gelişme göstererek diğer muhalif olanlarla da iletişim kurarak Avrupa, Balkanlar ve Kahire gibi merkezlerde örgütlenerek birçok bölgede şubeler açmıştır. Kahire ve Avrupa'nın birçok merkezinde gazete ve dergiler çıkararak seslerini duyurmaya çalışmışlardır[18].

II. Meşrutiyet Döneminde Seçimler

II. Abdülhamit 14 Şubat 1878'de, Mebuslar Meclisi'ni feshetmiş olmasına rağmen Ayan Meclisi üyeleri 33 yıl boyunca statülerini koruyarak görevlerini sürdürmüşlerdir. Meclis'in kapalı tutulduğu 30 yıl boyunca da tahsisatlarını almaya devam etmişlerdir. Aslında iki meclis birbirine bağlı olduğundan sayıları 25 kişi civarında olan Ayan Meclisi üyeleri tarafından 1909 yılına kadar kayda değer bir çalışma da yapılamamıştır[19].

II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine, hükümet, milletvekili seçimlerinin ivedilikle yapılacağını ve uzun süredir tatilde olan meclisin açılacağını bildirmiştir. I. Meşrutiyet döneminde hazırlanmış olan seçim yasası, padişahın onayından geçmediği için o dönemde yürürlüğe girmemişti. Yeni hazırlanan seçim kanununa göre; her 50.000 erkek nüfusa bir milletvekili seçilmesi, seçimlerin iki dereceli yapılması, seçileceklerde 25 yaş ve üzeri olma şartı getirilmiştir. Ayrıca, yabancı ülke vatandaşı olanlarla, vergi mükellefi olmayanların seçimlerde oy kullanamayacakları kanuna eklenmiştir. Ermeni ve Rum Patrikleri de adil bir seçim yapılması ve kendi isteklerinin de dikkate alınması hususunda hükümetten bir takım isteklerde bulunmuşlardır[20].

---

16 Baran Hocaoglu, İkinci Meşrutiyet Dönemi Siyasal Yaşamında İktidar-Muhalefet-İlişkileri (1908–1913), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2008, s. 4.

17 Çiğdem Ülker, "Meşrutiyet Dönemi Fikir Akımlarında Kadın ve Evlilik Tartışmaları", *Tarih Okulu Dergisi (TOD),* Haziran 2016, Yıl 9, S. XXVI, s. 35.

18 Mesut Aydın-Korkud Aydın, *a.g.e.,* s. 53-54.

19 Rıdvan Akın, İkinci Meşrutiyette Parlamento ve Hükümet, 100. Yılında II. Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler, Marmara Üniversitesi, 2008, s. 27-28.

20 Recep Karacakaya, "Meclis-İ Mebusan Seçimleri ve Ermeniler (1908-1914)", *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi,* S. 3, İstanbul, 2003, s.127.

II. Meşrutiyet döneminde yapılması gereken ilk seçimler eskiden olduğu gibi iki aşamalı olarak yapılmaya karar verilmiştir. İki aşamalı seçimlerden dolayı süreç uzamış ve Meclis ancak Aralık 1908'de açılabilmiştir. 1908 seçimlerinde özellikle Rum ve Ermeni azınlıklar oy oranlarının üzerinde bir başarı göstererek Mecliste beklenilenden daha fazla sayıda yer almışlardır. 10 yıl süren II. Meşrutiyet döneminde, 1908, 1912 ve 1914 yılları olmak üzere üç defa seçim yapılmıştır. 1908 yılında toplam 275 mebus seçilmiştir. İttihat ve Terakki Partisi 140 mebus çıkartarak iktidara gelmiştir. Seçimlerin tamamı normal süresi beklenilmeden fesih ile sonuçlanmıştır. 1912 yılında yenilenen seçimlerde İttihat ve Terakki Partisi 270 mebustan 255'ni kazanarak büyük bir başarı elde etmiştir. Bu seçimlerde muhalif partiler ancak 15 milletvekilliği elde edebilmişlerdir. Fakat bu ezici çoğunluk İttihatçılar için faydalı olmamış, yürütme gücü (vükela) muhalif güçlerin kontrolüne girmiştir. II. Meşrutiyet sonrası 1908, 1912, 1914, 1919, 1920 ve Cumhuriyet ilan edilmeden önce 1923 yılını da içine alan genel seçimler yapılmıştır[21].

1908 Seçimleri

II. Meşrutiyet sonrası yapılan 1908 seçimleri kısmen de olsa Türk tarihinde çok partili ilk genel seçim olarak kabul edilmiştir. 1908 genel seçimlerine İttihat ve Terakki Fırkası ve Ahrar Fırkası katılmışlardır. Prens Sabahattin tarafından kurulan Ahrar Fırkası bazı bölgelerde teşkilatlanmasını yapamadığından İstanbul dışında kalan bölgelerde seçimlere katılmamıştır. O dönem uygulanan seçim kanununa göre, milletvekili adaylarına birden fazla partinin listelerinden seçime katılma imkânı tanınmıştır. Bu sebeple Ahrar Fırkasından seçilemeyen milletvekili adayları diğer partinin listelerinden Meclise girme imkânı elde etmişlerdir. 17 Aralık 1908'de açılan Meclisteki milletvekillerinin çalışmaları 1912 yılına kadar devam etmiştir[22].

II. Meşrutiyet döneminde yapılan 1908 genel seçimlerinde milletvekilliğinin büyük çoğunluğunu İttihat ve Terakki Fırkası elde etmiştir. Ahrar Fırkasından aday olan milletvekilleri ise pek bir varlık gösterememişlerdir. İttihat ve Terakki adayları 281 vekillikten 280'ini elde etmişlerdir[23]. Seçim sonunda toplanan milletvekilleri Padişah II. Abdülhamit'i tahtan indirerek yerine veliaht Mehmet Reşat'ı tahta çıkarmışlardır. İlk kez meclis kararıyla bir padişah görevden alınarak yerine bir başkası getirilmiştir. 1908 seçimleri sonrası meclis aralık ayında toplanmış, Ocak 1911'de görevini tamamlayarak dağılmıştır[24].

İttihat ve Terakki Fırkası adayları arasında çok fazla bağlılık olmadığından zaman içerisinde gerçekleşen istifalarla muhalefet partileri oluşmuştur. İstifalarla sayıları artan milletvekilleri 1911 yılında tek bir çatı altında birleşmişlerdir. 1911 yılında henüz yeni kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası İstanbul'da Aralık 1911'de yapılan ara seçimleri kazanmıştır. Bu gelişmeler İttihat ve Terakki Fırkasını harekete geçirmiş, henüz ülke genelinde teşkilatlanmasını tamamlayamayan Hürriyet ve İtilaf Fırkası saf dışı edilerek, Anayasa'nın 35. maddesine göre meclis feshedilmiştir[25].

---

21 Rıdvan Akın, İkinci Meşrutiyette Parlamento ve Hükümet, 100. Yılında II. Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler, Marmara Üniversitesi, 2008, s. 27-28.

22 Ali Çakırbaş, Yüksek Lisans Tezi, s. 53.

23 Kenan Olgun, "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* C. XXVII, S. 79, Mart 2011, s.6-7.

24 Şahin Yedek, "Meclis-i Mebusan'da Mamuretülaziz (Elazığ) Mebusları ve Faaliyetleri (1877-1920)", *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt 5, Sayı 10, s. 9.

25 Kenan Olgun, "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* C.

1912 Seçimleri

1912 seçimlerinin 1908 seçimlerinden en önemli farkı, iktidar ile muhalefet arasındaki gerginliğin had safhaya ulaşmasıdır. İktidardaki İttihat ve Terakki Cemiyeti, seçim çalışmaları sırasında muhaliflere yönelik tehdit ve hakaret içeren suçlamalar yöneltmiştir. İttihat ve Terakki üyeleri, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın başarılı olmaması için onları ülkeyi bölmek istemekle dahi suçlamışlardır. İttihatçılar aday belirlemede 1908 seçimlerinde yapılan hatalara düşmemek adına daha titiz bir çalışma içerisine girmişlerdir. 1908 seçimlerinde İstanbul dışındaki bölgelerde teşkilatlarını yeterince kuramamaları ve deneyim eksikliği sebebiyle İttihat ve Terakki görüşlerine uymayan birçok kişi meclise girmiştir. Daha sonra partiden ayrılan bu kişiler muhalefet partilerinin saflarına geçmişlerdir. 1912 seçimleri iki büyük rakip siyasi partinin mücadelesine sahne olmuştur[26]. 1912 seçimleri sırasında İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidarda bulunmanın da avantajlarını kullanarak 284 milletvekilliğinden 278'ini elde etmiştir. Fakat mecliste çoğunluk olmasına rağmen dış siyasetin de etkisiyle 4 Ağustos 1912'de meclis feshedilmiştir[27].

1914 Seçimleri

5 Ağustos 1912 yılında meclisin padişah tarafından feshedilmesi üzerine meclis 14 Mayıs 1914 tarihine kadar kapalı kalmıştır. Balkan Savaşı'nın yaklaştığı bir dönemde, İtalyanlarla Uşi Antlaşması imzalanarak, Trablusgarp İtalyanlara bırakılmak zorunda kalınmıştır. İki gün sonra Balkan Savaşı patlak verince Gazi Ahmet Paşa Hükümeti istifa etmiş, yerine 28 Ekim 1912'de Kamil Paşa Hükümeti kurulmuştur. Kamil Paşa Hükümeti, 23 Ocak 1913 tarihinde Enver Paşa'nın yürüttüğü "Bab-ı Âli Baskını" ile devrilmiştir. Yeni Hükümeti kurma görevi Mahmut Şevket Paşa'ya verilmiştir. Mahmut Şevket Paşa 11 Haziran 1913'te bir suikast sonucu öldürülünce, İttihat ve Terakki tarafından Hükümeti kurma görevi Sait Halim Paşa'ya verilmiştir[28].

1913 seçimleri ile ilgili çalışmalar Ekim sonlarında başlamış, 1914 yılı Şubat ayında meclisin açılması planlamış ise de şartlar müsait olmadığından meclis ancak 14 Mayıs 1914 tarihinde açılabilmiştir. 1914 seçimlerinde 1908'de hazırlanan İntihab-ı Mebusan Kanunu esas alınmakla birlikte, kanuna bazı maddeler eklenmiştir. Bu kanun maddelerinden biri, askerlerin de seçime katılmalarının sağlanması olmuştur. Diğeri ise, basın kanunu değiştirilerek milletvekilleri ve devlet memurlarının gazete sahibi olmaları men edilmiştir. 1914 seçimlerine İttihatçılar rakiplerini saf dışı ederek seçime tek parti olarak girmişlerdir. Bu seçimler sonunda açılan meclis, meşrutiyet döneminde en uzun süre görevde kalmayı başarmıştır. Meclis-i Mebusan 1914-1918 döneminde toplam 310 toplantı gerçekleştirmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi üzerine meclis feshedilmiştir[29].

1919 Seçimleri

1919 seçimleri Osmanlı Devleti tarafında yapılan son seçim olmuştur. Bu dönemde ülkenin işgal altında olan bazı bölgelerinde seçim yapılamamıştır. Bu arada Anadolu'nun

XXVII, S. 79, Mart 2011, s.6-7.

26 Baran Hocaoglu, İkinci Meşrutiyet Dönemi Siyasal Yaşamında İktidar ve Muhalefet İlişkileri (1908–1913), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksel Lisans Tezi), s. 239.

27 Ali Çakırbaş, Yüksek Lisans Tezi, s.54-55.

28 Rahmi Doğanay-Erdal Açıkses, *a.g.e.*, s.47.

29 Ali Çakırbaş, Yüksek Lisans Tezi, s. 56.

çeşitli bölgelerinde işgaller protesto edilmiş ve Mustafa Kemal Paşa tarafından Milli Mücadele Hareketi başlatılmıştır. Erzurum ve Sivas Kongrelerinde Meclis-i Mebusan'ın en kısa sürede açılması talep edilmiştir. Seçimlerle ilgili en önemli gelişme ise, Temsil Heyeti Adına Mustafa Kemal Paşa ile İstanbul Hükümeti adına Salih Paşa arasında gerçekleşen Amasya görüşmeleri olmuştur[30].

Ali Rıza Paşa Hükümeti tarafından 7 Ekim 1919'da seçim beyannamesi çıkarılmış, daha sonra seçim bölgelerine yönelik bir kararname yayımlanarak bütün Anadolu'da seçimler yapılmaya başlanmıştır. 1919 seçimleri 15 vilayet, 35 mülhak liva ve 16 müstakil livada yapılmıştır. Mondros Mütarekesi ile işgale uğrayan, Musul, Beyrut, Suriye ve Halep gibi vilayetler ile 1918 yılı sonunda işgale uğrayan Kars, Ardahan, Batum ve Urfa'da seçimlere gidilememiştir. İşgal altında bulunan bu vilayetler son Osmanlı Meclis-i Mebusân'ında temsil edilememiştir. Anadolu'da yapılan seçimlerde Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki Heyet-i Temsili'ye uygun gördüğü adayları seçtirmeye çalışmış, fakat bazı bölgelerde etkili olamamıştır. Osmanlı'nın içinde bulunduğu zorluklara rağmen seçimler genellikle demokratik bir ortamda geçekleştirilmiştir. Anadolu'nun birçok bölgesinde seçimleri ezici bir çoğunlukta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin adayları kazanmıştır[31].

Meclis-i Mebusan İstanbul'da 12 Ocak 1920'de açılmıştır. Açılışa 76 milletvekili katılmıştır. Padişah Vahdettin'in hastalığı nedeniyle açılışa katılamayacağı bildirilmiştir. Padişahın konuşması okutulmuş, ardından yemin töreni düzenlenerek meclis çalışmalarına başlamıştır[32]. Şimdi yukarıda hakkında bilgi verilen 1908 ve 1914 seçimlerinde Ma'muratu'l-Aziz'i temsil eden Beyzade Mehmed Nuri Efendi hakkında bilgi verelim.

Beyzade Mehmet Nuri Efendi Kimdir?

Mehmet Nuri Efendi, Beyzade Ali Rıza Efendi'nin büyük oğludur. Doğumu ile ilgili babası şöyle bir kayıt düşmüştür;

قَدْ سَاقَ سَابِقُ التَّقْدِيرِ اِلَي نَوْبَةِ الحَقِيرِ عَلَيَّ (ن) الشَهِيرِ بِبَكْزاده مِنْ تَرَكَةِ عَلِيِّ الصَغْمَانِي وَ قَدْ وُلِدَ لَنَا فَي هَذِهِ السَنَةِ وَلَدًا سَمَّيْتُهُ محمدًا بِاَشْرَفِ اَسْمَاءِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلاَمِ رَاجِياً كَوْنَهُ خَادِمًا لِشَرِيعَتِهِ مَعَ طُولِ الْعُمْرِ سَنَةِ سَبْعِينَ مِأَتَين و اَلْف

"Beyzade şöhretiyle anılan ben Ali'yi, Takdir-i ilahi bu kitabı, Aliyü's-Sağmani'nin terekesinden almaya sevk ettiği aynı yıl ve aynı günde bir oğlum dünyaya geldi. İsmini Hz. Peygamber'in isimleri arasından en şereflisi bulunan Muhammed ismiyle tesmiye ettim. Umarım ki uzun ömürlü ve şeriat-ı Ahmediyye'ye hadim olsun. Sene 1270"[33].

Mehmet Nuri Efendi 1853 (H 1270) tarihinde Harput'ta doğmuştur. İlköğreniminden sonra İbrahim Paşa Medresesi'ne devam etmiştir. Daha sonra ülke meseleleriyle de yakından ilgilenmeye başlamış, kısa zamanda idareciler ve halk arasında saygın bir konuma gelmiştir.

---

30 Sabahattin Selek, Anadolu İhtilali, C.I, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2000, s. 329.

31 Bahar Bilgen, Dönemin Basınına Göre 1919 Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Oluşturulması, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksel Lisans Tezi), Edirne, 2011, s. 38-39.

32 Bahar Bilgen,Yüksek Lisans Tezi, s.s. 67.

33 1334 Tarihli İlmiye Salnamesi, s.79; Muharrem Hilmi Efendi, *Harput Uleması,* (El yazmadır tarihi bilinmemektedir) s. 75; İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında,* (Yayına Hazırlayan Yasin Beyaz), C.1-2, İstanbul, 2013, s. 518; Süleyman Yapıcı, *Harput-Bir Havza Kültürü'nün Manevi Hüviyeti,* Elazığ, 2015, s. 692.

1881 (H 1298) tarihinde vali ve vezir Abdullah Musip Paşa zamanında Vilayet Maarif Komisyonu Reisliği, 1885 (H 1302)'ten 1891 (H 1308) tarihine kadar Dersim Mutasarrıflığı vekâletinde bulunmuştur. 1886'da (27 Şevval 1303) Edirne paye-i mücerredi[34] rütbesiyle taltif edilmiştir[35].

1894 yılında (H 1312) babası Beyzade Ali Rıza Efendi'den icazet aldıktan sonra babasının ihtiyarlığı nedeniyle müderrisliğe getirilmiştir. Bu görevi sırasında Vilayet Müftülüğü'ne de tayin edilmiştir. Babasının vefatından sonra kendisine "Küçük Beyzade" denilmiştir.

Vilayet müftülüğü sırasında 1903 (H 1319) yılında Vali Hasan Bey ile ihtilafa düşmüş, müftülükten azledilerek yerine Faik Efendi tayin edilmiştir. Ancak halk bu değişiklikten memnun olmamış ve günlerce dükkânlarını kapatarak, telgraflar çekerek duruma itiraz etmiştir. Hatta Bab-ı Ali'ye telgraflar çekilmiş ve neticede Vali Hasan Bey de vazifesinden alınmıştır (M 1904/H 1320).

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Faik Efendi müftülükten azledilmiş, Mehmet Nuri Efendi'ye müftülük teklif edilmişse de O, bunu kabul etmeyerek mebus adayı olmuştur[36].

1908'den 1911'e kadar birinci devre; 1914'ten 1918'e kadar üçüncü devre mebusluk yapmıştır[37]. Mebusluğu sırasında hemşerilerinin işleri ile yakından ilgilenmiş, fazilet ve dürüstlüğü ile İstanbul'da da tanınmıştır. Daha sonra Milli Mücadele sırasında Elaziz temsilcisi olarak Hacı Ziya Bey ile beraber Sivas Kongresi'ne iştirak etmiştir.

Mehmet Nuri Efendi ilmiyeden olmasına rağmen siyasi mevzuları da hakkıyla bilen ve bu konuda eleştiriler de yapan biriydi. Tenkit yapmaktan çekinmezdi.

Mehmet Nuri Efendi'nin sözü sohbeti yerinde, görüşlerine başvurulan, mert, dürüst, vefalı ve kanunlara bağlı biriydi. Bu sağlam karakter ve kişiliği ile Harput-Elazığ halkı tarafından sevilen nüfuzlu biri olmuştur. Bu nedenle bazen grup ve aşiret kavgalarında hakemlik yapar ve ihtilafları çözerdi[38]. 1913'te küçük oğlu Ahmet Efendi'yi de yanına alarak Hacı Kerim Efendi kafilesiyle Hicaz'a gitmiştir.

Şeyh Sait İsyanı sırasında Atatürk'ün emriyle Elaziz valiliği vekâletinde bulunmuştur. Ancak isyandan sonra idari bir maslahat olarak doğuda nüfuzlu kişilerin bulundukları bölgeden uzaklaştırılmaları üzerine Şark İstiklal Mahkemeleri O'nu İzmit'te mecburi ikamete göndermiştir. İhtiyar olmasına rağmen İzmit'e gitmiş, orada hayli bir zaman kalmıştır. Ancak bu durumdan şikâyet etmemiştir[39]. Hatta İstanbul milletvekillerinden biri kendisini ziyareti sırasında bir dilekçe yazıp affını istemesini söyleyince O, "Ben suçlu değilim ki af dileyeyim, bu idari bir tedbirdir. Hükümet böyle bir tedbirin lüzumsuzluğuna kanaat getirince elbette ki bizi serbest bırakacaktır" demiştir. Bu cevap o vekil tarafından Ankara'ya dönüşünde bizzat İsmet İnönü'ye ulaştırılınca İnönü;

"Evet, bu zat hakkındaki muamele hakikaten hatalı bir tedbir olmuştur" diyerek ser-

---

34 Ulemaya mahsus önemli ve memuriyetsiz bir rütbedir. İzmir ve Edirne payesine sahip kadılıklar gibi. Bkz. Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü,* İstanbul, 2011, s. 542-543; Süleyman Yapıcı, *Harput-Bir Havza Kültürü'nün Manevi Hüviyeti,* Elazığ, 2015, s. 692.

35 Muharrem Hilmi Efendi, *Harput Uleması,* (El yazmadır tarihi bilinmemektedir) s. 75; İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, s. 518; Süleyman Yapıcı, *Harput-Bir Havza Kültürü'nün Manevi Hüviyeti,* Elazığ, 2015, s. 692.

36 İshak Sunguroğlu, *a.g.e.,* s. 519; Süleyman Yapıcı, *Harput-Bir Havza Kültürü'nün Manevi Hüviyeti,* Elazığ, 2015, s. 693.

37 İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, s. 519-520.

38 İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, s. 520.

39 İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, s. 522 Süleyman Yapıcı, *Harput-Bir Havza Kültürü'nün Manevi Hüviyeti,* Elazığ, 2015, s. 693.

best bırakılmasını istemiştir. Serbest bırakılınca İstanbul'a gitmiş oradan da Harput'a dönmüştür[40].

Memlekete dönünce yorgun ve kırgındır. Harput'a döndükten sonra eski itibarının kalmadığını görünce çok üzülmüştür. Harput'un giderek boşaldığını ve viran olduğunu da görünce üzüntüsü daha da artmıştır. 1938'de vefat etmiş ve Meteris'te babasının yanına defnedilmiştir[41].

Mehmet Nuri Efendi şiir ve divan edebiyatına meraklıydı. Fuzuli, Nedim Divanlarını okur, Hacı Kerim ve Köseseferzade Hacı Reşit Efendi ile edebi sohbetler yapardı. Kendisinin yazdığı şiirler de vardır[42].

Mehmet Nuri Efendi iri vücutlu, uzun boylu, güçlü bünyeli, ela gözlü, buğday benizli, güler yüzlü, vakur ve heybetli bir zattı. Ata biner, cirit oynar, ava giderdi. Halit, Hacı Ahmet, Hamza isminde üç oğlu vardı[43].

Mehmet Nuri Efendi'nin bu çalışmaya konu olan mebus mazbataları 22 Ramazan 1326 (Miladi 18.10. 1908) ve 30 Mart 1330 (Miladi 14 Nisan 1914) tarihlidir.

1908 yılında yürürlükte olan milletvekili seçiminin 2. Maddesi ve Kanun-ı Esasi'nin 65.maddeleri gereği verilen mazbatada seçim bölgesinin erkek nüfus 128661 olarak kaydedilmektedir. Seçim bölgesi Ma'muratu'l-Aziz merkez kaza, Harput, Keban, Arabgir, Pütürge ve Eğin kazalarını ihtiva etmektedir. Mazbatadaki bilgilerden o dönem Ma'muratu'l-Aziz nüfusu ile ilgili de bir tahmin yürütülebilir. Erkek nüfus 128661 olduğuna göre kadın ve çocuk nüfusun da bu kadar olduğu varsayımından hareketle bütün vilayetin nüfusu olarak 250 bin-260 bin arası bir rakam tahmin edebiliriz.

İki turlu olarak gerçekleştirilen seçimlerde 148 adet müntehib-i sani vardır ve 3 vekil seçilmesi gerekiyordu. 24 aday seçime girmiş ve aşağıdaki tabloda belirtilen oy miktarlarını almışlardır:

Mebus Adayının Adı	Aldığı Oy
Beyzade Hacı Mehmed Nuri	79
Hacı Ziya Bey	58
Çötelizade Asım Bey	56
Eğinli Begyan Haykaz Efendi	46
Arabgirli Açik Paşayan Kirkor Efendi	41
Çemişgezekli Fikri Paşazade Lütfi Bey	40
Harputlu İsbirzade Mustafa Efendi	33
Harputlu Zartaryan Ropet Efendi	28
Arabgirli Haki Efendi	18
Çötelizade Muhyiddin Bey	6
Hoşlu Hacı İsmail Bey	4
Eğinli Nazif Efendi	4
Harputlu Hacı Mehmed Said Efendi	4
Tarakçiyan Kirkor Efendi	4
Müfütü Faik Efendi	3
Saracıklı Hacı Mehmed Efendi	3
Arabgirli Hasan Begzade Mustafa Bey	3

40 İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, s. 523.

41 Muharrem Hilmi Efendi, *Harput Uleması,* (El yazmadır tarihi bilinmemektedir) s. 75; İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, s. 523.

42 İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, s. 520.

43 İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, s. 523; Süleyman Yapıcı, *Harput-Bir Havza Kültürü'nün Manevi Hüviyeti,* Elazığ, 2015, s. 694.

Harputlu İsbirzade Mustafa Efendi	33
Harputlu Zartaryan Ropet Efendi	28
Arabgirli Haki Efendi	18
Çötelizade Muhyiddin Bey	6

Tablodaki bilgilerden anlaşılacağı üzere Beyzade Hacı Mehmed Nuri Efendi, Hacı Ziya Bey ve Çötelizade Asım Bey, müntehib-i sanilerden en fazla oyu olan üç aday olarak mebus seçilmişlerdir. Ancak dikkat çeken başka bir husus vilayetin değişik bölgelerinden gayr-i müslim adayların varlığıdır. Bu adayların ciddi oylar aldığı ve mebus seçilme umudu taşıyacak rahat, güvenli ve huzurlu bir ortamda seçime girebildikleri anlaşılmaktadır. Nitekim en çok oyu alan üç adayın hemen ardından Eğinli Begyan Haykaz Efendi ve Arabgirli Açik Paşayan Kirkor Efendi dördüncü ve beşinci sırada bulunmaktadırlar. Ayrıca vilayet seçim heyetinde gayr-i müslim üyelerin varlığı da bu hususu destekler mahiyettedir. Ekler bölümünde de görüleceği üzere mazbatanın arkasında Mehmet Nuri Efendi'nin mebusluğunun tasdik edildiği belirtilmektedir. Yine belgenin arkasında Meclis-i Mebusan'ın mührü de bulunmaktadır.

30 Mart 1330 (Miladi 14 Nisan 1914) tarihli ikinci mazbatadaki bilgilere göre Ma'murat'l-Aziz merkez kaza, Harput Kazası, Eğin Kazası, Keban Kazası, Pütürge Kazası ve Arabgir Kazası seçim bölgesini oluşturmaktadır. Bu mazbatada bütün mebus adaylarının isimleri değil sadece mebus seçilen üç adayın isimleri, daha önceki dönemlerde mebus seçilip seçilmedikleri ve aldıkları oy miktarı belirtilmektedir. Toplam üç mebus kontenjanı olduğuna bakılırsa vilayet erkek nüfusunun her 50 binine 1 mebus düştüğü ve nüfusun da yine kadın ve çocuklar dâhil edilirse toplam 250 bin, 260 bin civarında olduğu söylenebilir. Yine müntehib-i sanisi 1908 seçimlerine yakın bir sayıda olmalıdır. Mazbatanın detayları aşağıdaki tablodaki gibidir:

Mebusun Adı	Beyzade Hacı Mehmet Nuri Efendi	Ulemadan Hacı Mehmed Said Efendi	İsbirzade Mustafa Efendi
Mesleği	Vilayet Müftüsü	Müderris	Vilayet Matbaa Müdürü
Merkez Kaza	28	14	19
Harput Kazası	17	9	11
Eğin Kazası	18	16	18
Keban Kazası	11	8	9
Pütürge Kazası	11	11	14
Arabgir Kazası	19	25	33
Toplam Aldığı Rey	104	83	104
Daha Önce Mebus Seçilip Seçilmediği	1324 senesinde seçilmiş	Seçilmemiş	1328 senesinde seçilmiş

Mazbatanın altındaki seçim heyetinde yine müslim ve gayr-i müslim şahısların olduğu anlaşılmaktadır. Bu belgenin seçim kanununun 54. Maddesince verildiği kaydedilmektedir. Arka tarafında meclis mührü ve Mehmed Nuri Efendi'nin vekilliğinin tasdik edildiğine dair yazı yer almaktadır.

Mazbataların her ikisinde de mebusların hangi fırka adına seçime girdikleri ve mebus oldukları belirtilmemektedir. Ancak dönemin genel vaziyetine bakıldığında İttihat ve Terakki'nin ülke genelinde milletvekilliğinin büyük bir kısmını kazanmasından ve 1914

seçimlerine İttihat ve Terakki'nin tek başına girmesinden dolayı Ma'muratu'l-Aziz mebuslarının da bu partiden seçildiğini tahmin edebiliriz.

Sonuç

Bu çalışmaya konu olan mebus mazbataları dönemin idari, siyasi ve demografik bilgileri de bünyesinde barındırmaktadır. Mazbatalara bakıldığında her şeyden evvel vilayette gerçekten bir hoşgörü ve hürriyet ortamının var olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Nitekim ciddi sayıda gayr-i müslim seçimlere girmiş ve önemli miktarda oylar da almışlardır. Bu toplumsal bir hoşgörünün göstergesidir. Yine vilayetin idari hinterlandına baktığımızda toplamda 250 bin-260 bin civarında bir nüfusun varlığını tahmin edebiliriz.

Mazbatalarda müntehib-i sanilerin kullandığı oyların sayıları da kaydedilmektedir. Burada önce müntehib-i saniler oy verme hasletlerine haiz vatandaşlar tarafından seçilmiş ve seçilen bu müntehib-i saniler milletvekili adaylarına oy vermiş ve üç milletvekili vilayeti temsilen Mebusan Meclisi'ne gitmiştir. Seçim kurullarında da her millet ve dinin mensuplarının varlığı isim ve mühürlerinin varlığından anlaşılmaktadır.

Kaynakça

AKIN, Rıdvan; *İkinci Meşrutiyette Parlamento ve Hükümet,* 100. Yılında II. Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler, Marmara Üniversitesi, 2008, s. 27-48.

AYDIN Mesut-Aydın Korkud; *Türk İnkılâbı Tarihi,* Ankara, 2011.

BİLGEN, Bahar; Dönemin Basınına Göre 1919 Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Oluşturulması, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksel Lisans Tezi), Edirne, 2011.

BİRECİKLİ, İhsan Burak; Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet'in İlanı Üzerine Bir İnceleme, *Akademik Bakış Dergisi,* C. 2, S. 3, Kış, 2008, s. 211-226.

ÇAKIRBAŞ, Ali; Cumhuriyet Döneminde Gayrimüslim Milletvekilleri ve Faaliyetleri (1923- 1964), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Nevşehir, 2017.

ÇAVDAR, Tevfik; Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950), Ankara, 2004.

DOĞANAY, Rahmi-Erdal Açıkses; *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Atatürk İlkeleri,* Elazığ, 2006.

HOCAOĞLU, Baran; İkinci Meşrutiyet Dönemi Siyasal Yaşamında İktidar-Muhalefet-İlişkileri (1908–1913), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2008.

KARACAKAYA, Recep; "Meclis-i Mebusan Seçimleri ve Ermeniler (1908-1914)", *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi,* S.3, İstanbul, 2003, s.127-142.

KARAL, Enver Ziya; *Osmanlı Tarihi,* C. VIII., Ankara, 1983.

KARPAT, Kemal H.; *Türk Demokrasi Tarihi,* İstanbul, 2010.

KIZILTAN, Yılmaz; "I. Meşrutiyetin İlânı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı" *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt 26, Sayı 1 (2006) 251-272.

OĞUZ, Ahmet; "Birinci Meşrutiyet Meclisi'nin Kapatılmasının Sonuçları Üzerine", *Nevşehir Barosu Dergisi,* Yıl 1, Sayı 1, Mart 2014, s. 41-67.

ORTAYLI, İlber; *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi,* Ankara, 2017.

SELEK, Sabahattin; Anadolu İhtilali, C.I, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2000.

UZUN, Hakan; "Türk Demokrasi Tarihinde I. Meşrutiyet Dönemi", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi,* Cilt 6, Sayı 2, (2005),145-162.

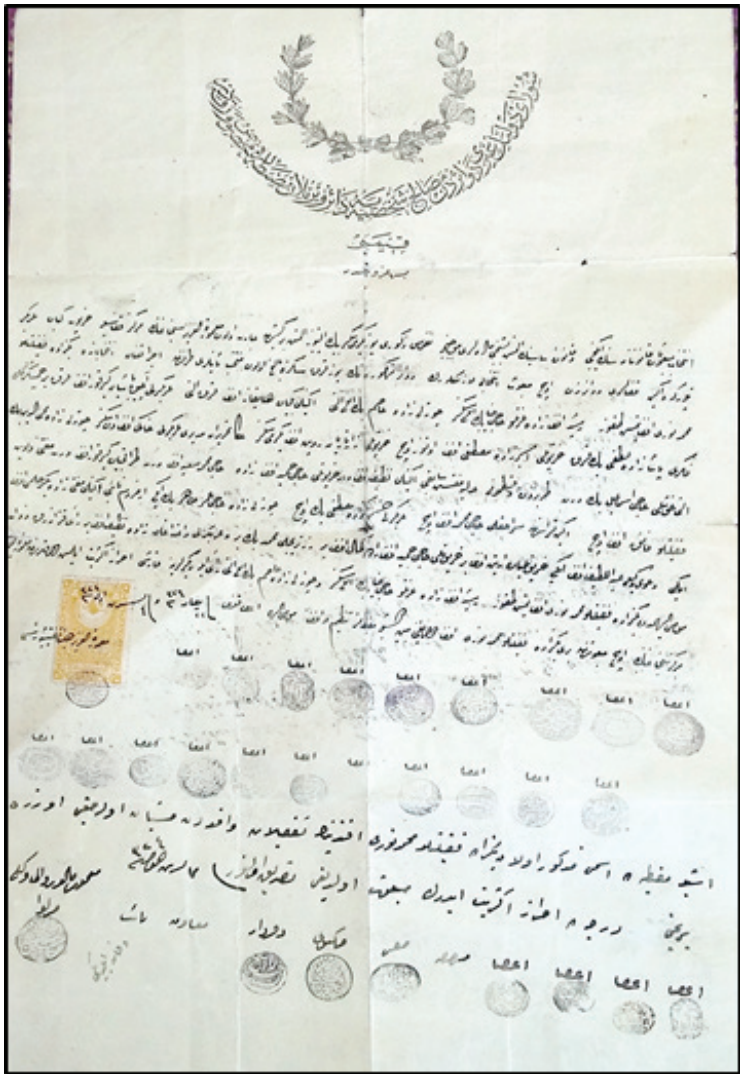
ÜLKER, Çiğdem; "Meşrutiyet Dönemi Fikir Akımlarında Kadın Ve Evlilik Tartışmaları", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* Haziran 2016, Yıl 9, S. XXVI, s. 33-56.

YALÇIN, Durmuş-Yaşar Akbıyık, vd.; *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I,* Ankara, 2008.

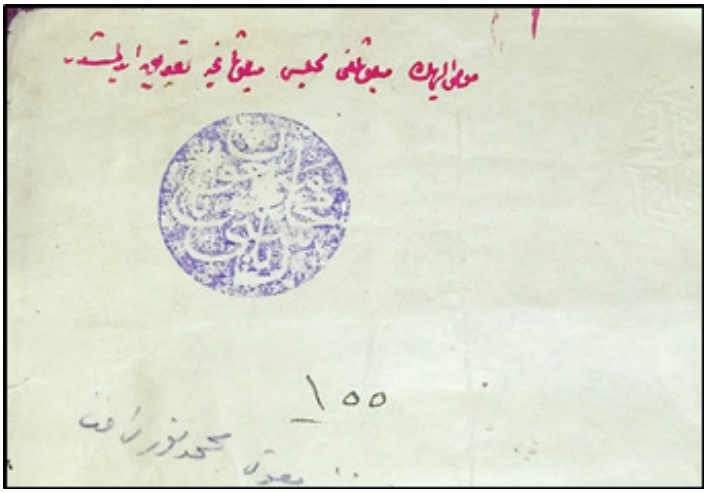
YEDEK, Şahin; "Meclis-i Mebusan'da Mamuretülaziz (Elazığ) Mebusları ve Faaliyetleri (1877-1920)", *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10, s. 5-21.

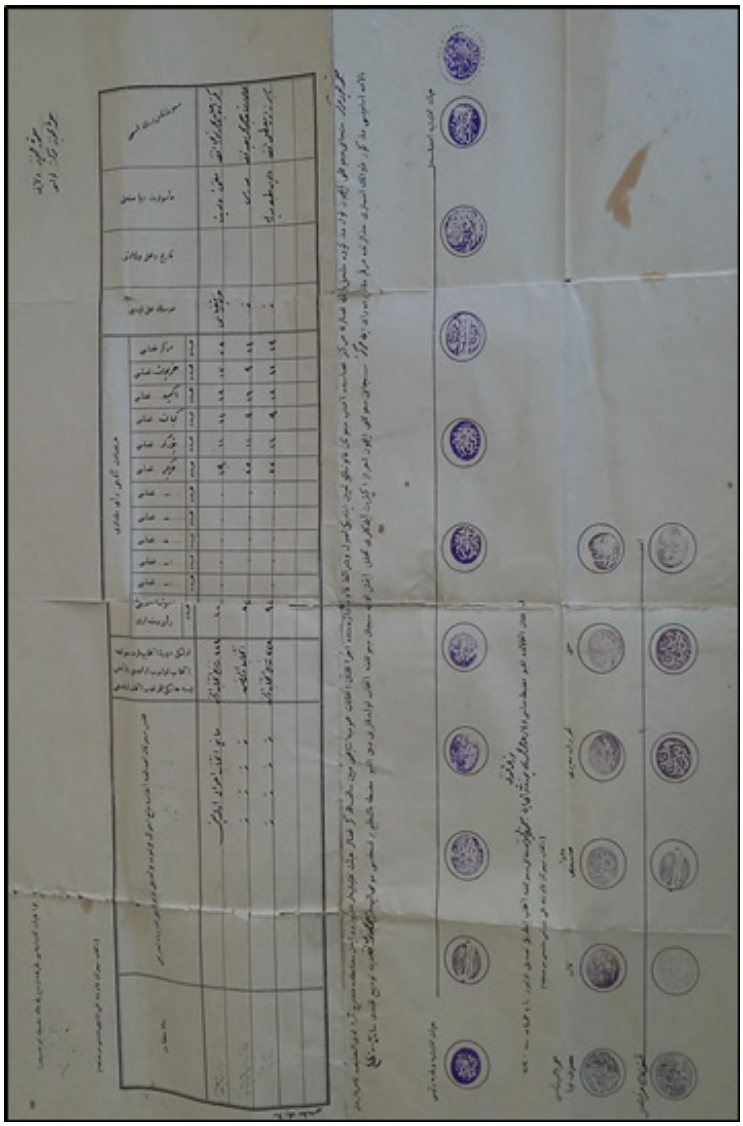
Beyzade Mehmed Nuri Efendi

1908 Seçimlerinde Verilen Mazbata

1908 Tarihli Mazbatanın Arkasındaki Tasdik Bölümü

1914 Seçimlerinde Verilen Mazbata

1914 Tarihli Mazbatanın Tasdik Kısmı